

**ВИХОВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ЗАХИСТУ СВОЄЇ ВІТЧИЗНИ
В УМОВАХ ЗАКАРПАТТЯ (1919 – 1939 РР.)**

УДК 377 (4777.87) “1919 – 1939”

Галина Розлуцька, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології
Наталія Стрічко, пошукач кафедри педагогіки та психології
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

**ВИХОВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ЗАХИСТУ СВОЄЇ ВІТЧИЗНИ
В УМОВАХ ЗАКАРПАТТЯ (1919 – 1939 РР.)**

У статті представлено історичний досвід виховання майбутніх працівників лісової галузі. Виховання молоді готової до захисту своєї країни розглянуто крізь призму конкретних історичних умов та запитів соціуму Закарпаття (1919 – 1939 рр.). Формування суспільної свідомості, політичної орієнтації, кристалізація активної громадської позиції, прагнення до самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, моральна самозавершеність, дисциплінованість, військова підготовка, потреба у фізичній досконалості реалізувалися в позанавчальний час у роботі студентських об'єднань.

Ключові слова: виховання студентської молоді, готовність до захисту вітчизни, Закарпаття.

Лит. 6.

Галина Розлуцкая, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики и психологии
Наталья Стричко, соискатель кафедры педагогики и психологии
ДВНЗ “Ужгородский национальный университет”

**ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ ГОТОВЫХ К ЗАЩИТЕ ОТЕЧЕСТВА
В УСЛОВИЯХ ЗАКАРПАТТЯ (1919 – 1939 РР.)**

В статье представлен исторический опыт воспитания будущих работников лесной отрасли. Воспитание молодежи рассмотрено сквозь призму конкретных исторических условий и запросов социума Закарпаття (1919 – 1939 гг.) Формирование общественного сознания, политической ориентации, кристаллизация активной гражданской позиции, желание самообразования, самовоспитания, морального совершенства, дисциплины, военной подготовки, физического совершенства реализовались во внеучебное время в работе студенческих объединений.

Ключевые слова: воспитание молодежи, готовность к защите отечества, Закарпаття.

Halyna Rozlutska, Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy and Psychology Department
Nataliya Strichko, Applicant of the Pedagogy and Psychology Department
State Higher Educational Institution “Uzhhorod National University”

**THE UPBRINGING OF READINESS OF STUDENTS TO THE PROTECTION OF
MOTHERLAND IN THE CONDITIONS OF TRANS-CARPATHTHIA (1919 – 1939 YEARS)**

The article presents the historical experience of the upbringing of future employees in the forest industry. The educating of young people who are ready to defend their country is considered in the light of the specific historical conditions and demands of society in Transcarpathia (1919 – 1939 years).

The formation of social consciousness, political orientation, crystallization of active public position, the pursuit of self-education, self-development, self-upbringing, moral self-perfection, discipline, military training, the need of physical perfection were implemented during the extracurricular time in the work of student' associations.

Keywords: the upbringing of students' youth, the readiness to defend the Motherland, Transcarpathia.

Постановка проблеми. Захист Вітчизни, її незалежності і територіальної цілісності є важливим конституційним обов'язком (Стаття 65) громадян України. В умовах військових дій на Сході держави актуалізується проблема виховання підростаючих поколінь українців готових до захисту Вітчизни. Історико-педагогічні пошуки досконалої моделі виховання сучасної молоді вимагають поєднання новітніх досягнень педагогічної науки та врахування досвіду виховання, національних та регіональних традицій. Позитивний історичний досвід життя

у європейській демократичній спільноті отримали закарпатці у період 1919 – 1939 рр. За 20-річний термін перебування в складі демократичної держави створено оптимальні умови для визвольних змагань Карпатської Січі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Швидкий прогрес Закарпаття у період Чехословацької Республіки (Підкарпатська Русь) викликає науковий інтерес для широкого кола дослідників. Соціально-політичні умови розвитку краю, державно-правові аспекти державного управління, становлення громадянського суспільства подаються у працях вітчизняних та

зарубіжних науковців М. Болдижара, М. Вегеша, С. Віднянського, М. Зана, В. Марчука, М. Мушинки, М. Лендел, А. Панова, Р. Офіцинського, Ч. Фединець, Ф. Шандора та ін. Освітні процеси у краї стали предметом наукових пошуків І. Дацків, М. Баяновської, Т. Беднаржової, О. Бенци, В. Гомонная, М. Зимомрі, В. Кеміня, М. Кухти, частково окреслено проблеми виховання.

Проблеми професійної підготовки фахівців лісової галузі досліджено у роботах М. Заяць, Х. Замула, Л. Коритко, Г. Михальчинець, В. Лавний, І. Соловій, О. Фурдичко, Р. Челпан, М. Чернявський та ін.

Готовність до захисту свого народу, відповідальності за майбутні нації, любові до рідної землі, бажання працювати задля держави як складова національного є предметом наукових пошуків В. Гонського, Т. Завгородньої, В. Івашковського, В. Угрич, О. Коваленко, М. Чепіль та ін.

Мета статті. Проаналізувати практику виховання молоді готової до захисту своєї вітчизни в освітніх традиціях Закарпаття (1919 – 1939 рр.) в умовах здобуття професійної освіти лісника.

Виклад основного матеріалу. У Підкарпатській Русі створились сприятливі умови для розвитку професійної освіти, молодь отримала доступ до вищої освіти у вищих Чехословацької республіки. Позитивно позначилися на організації діяльності закладів професійної освіти ведення навчання рідною мовою, гнучка схема переходу з однієї спеціальності на іншу. Професійна освіта еволюціонувала від діяльності поодиноких навчальних закладів до системного вдосконалення фахової підготовки, розробки єдиних навчальних планів для окремих типів шкіл, підготовки фахівців вищої кваліфікації, надання права навчальним закладам надавати освіту державного зразку.

Позитивними сторонами в організації діяльності закладів професійної освіти в Підкарпатській Русі було: навчання здійснювалось рідною мовою, до викладання залучались не тільки вчителі, а й місцеві фахівці-практики та іноземні майстри; безперервно вивчались європейські досягнень у галузі майбутнього фаху; можливість переходу на навчання з однієї спеціальності на іншу та здобуття кількох спеціальностей одночасно; використання навчальних потужностей закладу для надання фахової підготовки різного рівня; діяльність спеціальних фондів, залучення державних та крайових органів влади, фінансово-банківських структур, приватних підприємств, громадських діячів, батьків та духівництва до надання

допомоги навчальним закладам, стипендій кращим студентам.

Науковий інтерес викликає підготовка фахівців для потреб лісового господарства. Прискорений економічний розвиток, який розпочався з середини ХІХ ст., зумовив створення у 80 – 90-х рр. перших спеціальних ремісничих шкіл в Севлюші (нині – Виноградів), Хусті, Мукачеві, а також промислових і торговельних навчальних закладів в Ужгороді, селищах Чорнотисові Виноградівського та Білки Іршавського районів. Вищу професійну підготовку фахівців лісового господарства здійснювали в Українській Господарській Академії, єдиному вищій створеному відповідно до закону Чехословацької республіки № 281 від 9 квітня 1922 р. у м. Подебради. Створення вишу було ініційовано **Українським громадським комітетом під керівництвом М. Шаповала (1921 р.)** [2].

Крім лісників у навчальному закладі готували агрономів, меліораторів, гідротехніків, економістів, кооператорів, статистів. Навчання фахівців для потреб українських територій на трьох факультетах – агрономічно-лісовому, економічно-кооперативному та інженерному. До складу студентів Академії приймали на підставі середньої освіти (гімназія, реальна школа, комерційна середня школа, середня сільсько-господарська або технічна школа) або учительського інституту чи духовної семінарії.

Поряд з основним навчально-виховним процесом в Українській Господарській Академії, виховання студентів відбувається в позанавчальний час через участь студентів у роботі студентських товариств, громадських організацій, мистецькій творчості, спорті. Виховна система стала підґрунтям соціальної консолідації студентів та каталізатором їх суспільної активності. Домінуючою тенденцією виховного процесу була демократизація особистості і пристосування її до життя в умовах свободи.

Вагомим проявом самостійної громадської активності студентів Української Господарської Академії було створення двох студентських товариств – “Академічна громада” та “Громада студентів Української Господарської Академії”. Товариства відрізнялися метою діяльності. Перше було науковим товариством студентів і вбачало основну ціль діяльності в удосконаленні фахових знань і вмій, долученні студентів до новітніх відкриттів науки, техніки і практики. Метою діяльності “Громади студентів Української Господарської Академії” була активна життєва позиція, участь в управлінні державними і громадськими справами та суспільно корисна праця. Згідно тогочасних вимог, обидва

товариства були зареєстровані чеською владою.

Виховна система Української Господарської Академії була зорієнтована на формування в студентів науково-матеріалістичних поглядів. Заняття у хіміко-технологічному гуртку та спільне студювання економічного та суспільного життя на Західно-Українських землях сприяли становленню наукового світогляду студентів. Студенти доносили власні наукові здобутки організовуючи лекції, академії, популяризуючи передові наукові ідеї, винаходи серед підкарпатців [5, 118].

Студенти чехословацьких вищих навчальних закладів, вихідці із Підкарпатської Русі почали об'єднуватись з 1920 р. заснувавши товариство "Відродження" за зразком студентської спілки Будапешта (1860 р.). Метою цього товариства було згуртувати наше студентство в міцну ідейну одиницю. Товариство "Відродження" проводило культурно-масові заходи, своїми лекціями, хором, а пізніше і балаласним оркестром знайомили чеську громадськість з життям і побутом Підкарпатської Русі. Окрім струнного оркестру, гуртка бандуристів, які вимагали музичних здібностей студенти академії мали можливість розвивати власні мистецькі нахили у гуртку "аматорів української штуки" та гуртку народного танцю.

В 1928 р. організації карпаторуських студентів посилились до того, що для досягнення загальних студентських цілей був створений Центральний Союз Підкарпаторуських Студентів в Ужгороді. В склад цієї найвищої студентської організації входила студентська організація "Відродження" в Празі та обидва студентських товариства в Подебрадах – "Академічна громада" та "Громада студентів Української Господарської Академії" Розвитку професійних здібностей та фахової компетентності майбутніх лісників сприяло Товариство українських лісівників [4].

Цінними напрямками роботи товариств були соціалізація і особистісне становлення студентів у процесі підготовки до професійної діяльності. Товариства реалізували свою мету за допомогою діяльності створених підрозділів: спортивного клубу, який складався із чотирьох секцій (сокіл, футбольної, волейбольної та фехтування; мистецького відділу, який поділявся на струнний оркестр, гурток бандуристів, музичний гурток. Про глибоке розуміння значення слова, книги, періодичного видання у вихованні молоді свідчить організація видавничої справи. До послуг молоді працювала бібліотека з читальним залом для студювання української та світової преси.

Необхідним фундаментом професійної освіти є світогляд. Формування світогляду залежить від

інтенсивності впливів на інтелект, емоції, волю особистості, від її діяльній активності. Забезпечуючи осмислення екзистенціальних питань людського буття, культурно-світоглядний контекст освіти орієнтує на оволодіння не тільки професійними знаннями а й вироблення громадянської позиції, ціннісних орієнтацій, готовності до повноцінного життя.

Академія здійснювала якісну професійну підготовку, тому труднощі навчання компенсувалися перевагами при майбутньому працевлаштуванні її випускників. Як свідчить аналіз літературних джерел, випускники академії користувалися значним попитом на ринку праці. Зокрема, потенційними роботодавцями для випускників були різноманітні лісозаготівельні та переробні підприємства різних форм власності. В виші діяло "Бюро для підшукування праці абсолювентам Академії". Соціальна політика ЧСР також передбачала обов'язкове працевлаштування випускників професійних навчальних закладів. Статистичні звіти свідчать про 92 відсоток працевлаштування учнівської і студентської молоді після отримання фаху [3, 175].

Популярністю серед студентів академії користувалась спортивно-оздоровча діяльність. Традиційними формами спортивно-оздоровчої діяльності вважають створення суспільств, клубів і об'єднань, орієнтованих на самі різні цільові групи в середовищі студентства. Здоровий спосіб життя має величезне значення як важливий чинник гармонійного розвитку майбутнього фахівця, його професійно-трудової активності, творчого довголіття, основа ефективної організації здорового побуту і дозвілля [1].

Культурно-освітнім і військово-патріотичним об'єднанням студентської молоді з метою всебічної підготовки для служіння батьківщині був "Пласт". Український Пласт на Закарпатті входив у склад Союзу скавтів Підкарпатської Русі, разом із скавтами інших національних меншин, а далі в Союз скавтів Чехословаччини. Закарпатські пластуни мали свій гімн який вперше появився друком в журналі Пластун в 1923 р. – гімн закарпатських пластунів, який згодом став використовуватися як гімн усіх пластунів. Підкарпаторуські пластуни співпрацювали з пластунами із сусідніх держав та були активними учасниками міжнародних заходів. В 1933 р. українські пластуни брали участь, як частина скавтів Чехословаччини, на всесвітньому скавтському джемборі в Геделе, коло Будапешту. Пластуни також брали участь у слов'янському джемборі в Празі в 1931 і в 1936 на всерумунському джемборі в Брашов-Поляні [6, 105].

ВИХОВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ЗАХИСТУ СВОЇ ВІТЧИЗНИ В УМОВАХ ЗАКАРПАТТЯ (1919 – 1939 РР.)

Одним із перших 5.08.1922 р. був заснований кіш українських пластунів заснований саме в академії. Кіш поділявся на три курені. Внутрішній устрій організації вимагав суворой дисципліни і формував пластове братство. Метою створення “Пласту” було виховання національно свідомого, фізично здорового патріота готового до служіння інтересам батьківщини. В основу діяльності були покладені три обов’язки пластуна: вірність Богові й Вітчизні, допомога іншим та дотримання Пластового закону.

Важливим напрямом роботи пластунів була система самоосвіти та та самопідготовки, яка сприяла зростанню національної самосвідомості й фахових умінь і навиків. Розвитку творчо-професійних здібностей молоді сприяла робота у різноманітних гуртках: народних промыслів, театрального мистецтва, краєзнавчі, етнографічні, вишивки, хорового співу, танцювальні, художнього слова тощо.

Внутрішня організація “Пласту” відтворювала устрій елітарного військового загону, добре вишколеного і готового до захисту вітчизни робила об’єднання мобільним і відкритим до різних форм діяльності. Загальнофізичний розвиток поєднувався з формуванням навиків орієнтації на місцевості, читання карт, туризмом, прийомами виживання та самоконтролю, гігієнічними знаннями про оптимальний режим харчування, зміцнення людського організму, підтримки високої працездатності, загартування, надання медичної допомоги, та ін. Пластуни вивчали військову справу, збирали краєзнавчий та етнографічний матеріал, організували спортивні змагання та мистецько-культурні масові заходи. У 1939 р. пластуни взяли активну участь в побудові і обороні Карпатської України та виступили проти мадярського війська в рядах Карпатської Січі.

З метою виховання фізично здорової молоді та формування потреби у здоровому способі життя 6.11.1925 р. було створено студентське товариство “Січ”. Головним завданням товариства було загартування молоді засобами фізкультури і спорту, виховання вольових якостей, спритності, дисциплінованості, точності. Програма діяльності товариства передбачала два основні напрямки роботи: ідеологічний – підготовка молоді до майбутнього життя та суспільно-корисної громадської діяльності; військовий вишкіл – набуття початкової військово-професійної та емоційно-вольової готовності до боротьби за власну державність та захисту батьківщини.

Покладена в основу чеська концепція фізичного вдосконалення закликала до

утвердження ідеалу гармонійно розвиненої особистості під гаслом: “В здоровому тілі – здорова душа”. В основу січової виховної ідеї лягли споконвічні прагнення закарпатців до соціальної рівності, волі та свободи. Паралельно із спортивно-військовою підготовкою своїх членів товариство приділяло увагу культурно-просвітницькій роботі. Популярними формами роботи січовиків були наукові лекції з питань морального та патріотичного виховання, гігієни, медицини, спорту, історії рідного краю, а також сокільські свята з демонстрацією спортивних змагань, гімнастичних вправ, вистав тощо.

Усе вищенаведене дає нам підстави зробити певні висновки. Виховання студентської молоді було органічною складовою всього національно-визвольного поступу українців. Виховання в умовах вишу не обмежувалось процесом навчання, а практично реалізувалося через роботу різноманітних студентських об’єднань: товариств, гуртків, секцій, клубів, кас, бюро, у яких студенти реалізували себе в активній діяльності. В основу процесу виховання молоді готовності до захисту вітчизни була покладена різноманітна діяльність – громадська, ігрова, навчальна, наукова, культурно-освітня, трудова, військова, спортивна тощо. Перспективи досліджень вбачаємо у дослідженні впливів на національну свідомість студентів соціогуманітарних дисциплін.

1. *Карпаторусское студентство и его организация // Календарь на 1937 годъ. – 1936. – С. 69 – 71.*

2. *Кемінь В. Закарпатська молодь в українських навчальних закладах Чехословаччини міжвоєнного періоду / Володимир Кемінь // Наук. зб. Товариства “Просвіта” в Ужгороді: Матеріали міжнар. наук. конф. присвяч. 60-річчю Карпатської України (Ужгород, 11 – 12 березня 1999 р.). – 2000. – Річн. IV. – С. 149 – 152.*

3. *Розлуцька Г.М. Організація діяльності закладів професійної освіти в Ужгороді у 20 – 30-х рр. XX ст. / Г.М. Розлуцька, І.Є. Дацків // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія “Педагогіка. Соціальна робота”. – 2012. – №25. – С. 173 – 175.*

4. *Українська Господарська Академія в Чехословацькій Республіці. – Подєбради, 1928. – 64 с.*

5. *Чегиль С. Народопроевітницька робота на Підкарпатській Русі / Степан Чегиль // Підкарпатська Русь за роки 1919 – 1936. – С. 113 – 120. – С. 118.*

6. *Antalovskij S. Karpatoruske studentstvo // Podkarpatska Rus: Sbornik hospodarskeho, kulturneho a politicheho poznani Podkarpatske Rusi. – Bratislave: Klub pratel Podkarpatske Rusi. – 1936. – S. 333.*

Стаття надійшла до редакції 27.10.2016